
NORMAN KAZENS

KOMPJUTER I PESNIK

Suštinski problem čoveka u doba kompjutera ostao je isti kakav je uvek i bio. Nije to pitanje kako proizvoditi više, živeti udobnije, zadovoljnije; već kako postati osećajnij, razumniji, u sebi usklađeniji, više živ. Kompjuter je omogućio fenomenalni porast čovekove umešnosti, otvorio sve brane praktičnom i teoretskom intelektu. Ali, ostaje i raste pitanje: hoće li kompjuter olakšati ili otežati ljudima da saznaju ko su, da uoče svoje prave probleme, ostvare suštinski odnos prema lepoti, ustanove tačniju klasifikaciju životnih vrednosti i učine svoj svet bezbednijim nego što je sada.

Elektronski mozgovi mogu da smanje rasipanje snaga i izbegnu izvesne čorsokake tokom naučnih otkrića, ali oni ne mogu da otklone glupost i truljenje koje dolazi iz neispitanih oblasti života, niti mogu da povežu čoveka s onim s čime neophodno mora biti povezan: stvarnošću ljudskih patnji; mogućnošću porasta stvaralačkog u njemu samom; sećanjima rase i zahtevima sledeće generacije.

Razlog zašto je ovo važno u eri kompjutera utoliko je veći što postoji mogućnost da se činjenice i mudrost pomešaju, kao što već odavno postoji tendencija da se logika pomeša s vrednošću, a inteligencija shvati kao nadahnuto razumevanje života i sveta. Neometani priraštaj činjenica može doneti neograničena dobra, ako postoji uporedna težnja da se shvati šta činjenice znače i kud bi nas mogle odvesti. Pronalasci mogu biti strahotna stvar ako nabujaju nenadziravani. Činjenice tada mogu da budu shvaćene kao već proverene vrednosti i izvesnosti, umesto da se na njih gleda kao na jedan od najsirovijih materijala koji upravo vapiju za obradom u svetlu logike čovekove. Potreban je zaista izuzetan duh, kako to Vajthed veli, da bi se mogao poduhvatiti analize činjenica. Kompjuter pri tom može da nas snabde tačnim brojem, ali taj broj irelevantan je sve dok se prosuđivanjem ne potvrdi, ili ne odbaci.

U izvesnoj meri, ako čoveku ne pođe za rukom da povuče granicu između elektronske inteligencije i konačne odgovornosti čovekove svesti — kompjuter se može pokazati kao skretanje s puta napretka. On može zamagliti čovekovu svesnost potrebe da se uskladi sam sa sobom, može podstaći iluziju da postavlja fundamentalna pitanja tamo gde je reč samo o funkcionalnim. Kompjuter bi tako mogao da se uzme kao živa čovekova inteligencija, umesto kao njen produžetak, kao njeno tehničko proširenje. On bi, takode, mogao podstaći i neumereno poverenje u konkretna rešenja. A još Frensis Bekon je rekao: „Ako počnemo s izvesnostima — završićemo u sumnjama; ali, ako počnemo sumnjama, a strpljivi smo pri tom — može nam se dogoditi da završimo izvesnostima.”

Najznačajniji problem u kompjuterskoj tehnologiji otud nije poboljšanje kružnog toka, proširenje kapaciteta mogućih kompjuterskih informacija, produženje memorisanja u elektronskom mozgu, smanjenje naprava — već umesnije postavljanje pitanja i pametnije korišćenje odgovora koje kompjuter daje.

Ne lišavajući tehničare njihovog udela, čini nam se da bi bilo plodonosno uspostaviti neku vrstu veze između tehničara i pesnika. Istinska svrha te veze bilo bi upravljanje čuda stvaralačke mašte na elektronske cevi i tranzistore. Pesnici bi tako mogli omogućiti tehničarima da vide jednu širu panoramu mogućnosti od one na koju ih sama tehnologija inspiriše.

Pesnik, kaže Aristotel, ima preimućstvo iskazivanja opšteg; specijalista iskazuje samo pojedinačno. Staviše: pesnik je taj koji podseća čoveka da najveća njegova snaga ne izlazi iz dinamomašina, već iz njegovih snova. Predstava o mestu na kome bi čovek trebalo da bude, oslobođenje od ograničenih vidika, nagoveštaj večnosti kroz umetnost — sve to prirodno proističe iz naših snova, mada snovi i nisu ništa drugo do izraz podsvesti. Ono što ulazi u čovekovu podsvest zato je, bukvalno, najznačajnija hrana na svetu.

Ništa se čoveku, zapravo, i ne događa sem onog što on registruje svojom podsvešću. Jer, podsvest je to mesto gde se osećanje pretvara u sećanje; gde je blago života uskladišteno. Pesnik (u ovaj termin uključujem sve one koji imaju poštovanja za čovekov duh i govore u njegovo ime) — pesnik snabdeva čitaočevu podsvest materijalom, pojačava njegovu osećajnost, vodi ga. Pesnik zatim može pomoći čoveku da se u potpunosti ne prepusti sebi onakvom kakav je odslikan u sopstvenim tehničkim i

tehnološkim čudesima. Jer, opasnost ne leži toliko u mogućnosti da kompjuter počne kontrolisati čoveka, koliko u opasnosti da čovek počne oponašati kompjuter.

Pesnik, međutim, živo je podsećanje čoveka na njegovu jedinstvenost. Nije neophodno imati konačnu definiciju te jedinstvenosti. Čak i samo razmišljanje o njoj — dobitak je...

Iz zbirke eseja

Vreme sadašnje

(Izbor i prevod

GROZDANA OLUJIĆ)

